

ÓKOR

Folyóirat az antik kultúráról

Megjelenik negyedévente

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Bencze Ágnes
Ferenczi Attila
Gabler Dénes
Grüll Tibor
Kalla Gábor
Kárpáti András
Kendeffy Gábor
Németh György

SZERKESZTŐSÉG

Böröczki Tamás
Esztári Réka
Tamás Ábel
Vámos Péter
Vér Ádám

A SZERKESZTŐSÉG CÍME

1088 Budapest, Szentkirályi u. 16.
Tel.: 486-1527
e-mail: okorcikk@gmail.com
okorportal.hu

MEGRENDELHETŐ A SZERKESZTŐSÉG CÍMÉN

VAGY AZ ALÁBBI EMAIL-CÍMÉN:

esztari.reka@gmail.com
Egy szám ára 1600 Ft,
az éves előfizetés ára
2015-ben 4000 Ft

Kiadja

a Gondolat Kiadó
1088 Budapest, Szentkirályi u. 16.
Tel.: 486-1527
e-mail: info@gondolatkiado.hu
Tördelő Lipót Éva

Nyomatás és kötetészt
OOK-Press Kft.

Felelős vezető Szathmáry Attila

ISSN 1589-2700

A lap megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap,
a Magyar Tudományos Akadémia
és az Ókortudományi Társaság
támogatta

nka

Tartalom

KATASZTRÓFÁK

Tanulmányok

Simon Zsolt	A nagy hettita járvány	3
Verebics Éva Petra	Így gondozd a katasztrófádat Katasztrófa és teofánia a Zsolt 18 // 2Sám 22 példáján	7
Németh György	Mit jelent a földrengés?	19
Konkoly Dániel	Katasztrófa, fenséges és reprezentáció Ovidius Phaethon-történetében	23
Kovács Péter	Marcus Aurelius esőcsodája Megjegyzések egy ókori természeti esemény receptójához	30
Grüll Tibor	„Non extincta lues” Az Antoninus-kori járvány	37
Laura Carrara	„Amikor minden üszkösen feketéllett, a szavak csillámlottak csupán” Mi az irodalom szerepe, ha kitör a katasztrófa?	48
Tóth Anna Judit	Földrengések a Bizánci Birodalomban	55

Textus

Sophoklés: <i>Oidipus király</i> Az Oidipus–Teiresias-agón (II) Karsai György fordításában és kommentárjával	60
--	----

Kortárs tükör

Kamrada G. Dolores	Katasztrófális Biblia? Filmkritika vallástörténelmi szemmel	73
--------------------	--	----

Múzeum

Papp Ildikó Katalin	Germánok a szombathelyi Iseumban	75
---------------------	----------------------------------	----

A címlapon:

Régészeti raktár részlete Pompeiiből, a 79-es vulkánkitörés
egyik áldozatának testlenyomatáról készült gipszöntvényvel
(Tüdős Balázs felvétele)

A címlap belső oldalán:

Válogatás a szombathelyi Germánok című kiállítás leleteiből –
a kiállítás rövid ismertetését lásd a 75. oldalon
(Tárczy Tamás felvétele)

A hátsó borítón:

Athéni feketealakos lékythos részlete: két harcos párviadala
egy elesett, földön fekvő harcos fölött. Az ún. Diosphos-festő munkája,
Kr. e. 480–470. Szépművészeti Múzeum
(Rázsó András felvétele)

Katasztrófák

A katasztrófák kutatása mára önálló interdiszciplináris kutatási ággá nőtte ki magát (*disaster studies*), amelyben olyan különböző tudományágak találkoznak egymással – átlépve a természet- és humántudományok közti határon is, ami persze az ókortudósoktól sosem volt idegen –, mint például a meteorológia, a tömeglélektan és az irodalomtudomány. A katasztrófa ugyanis nem pusztán előre jelezhető vagy előre nem jelezhető esemény, hanem az emberi életet alapvetően érintő, bekövetkeztekor az emberi viselkedést (tömeglélektan), illetve az ember világtapasztalatát (filozófia) alapjaiban módosító történés, amelynek megragadhatósága, ábrázolhatósága mindig is művészi, esztétikai alapkérdés volt. Beilleszthető-e a világ rendjébe – s ennek kapcsán a világ megragadásának és ábrázolásának bevett gyakorlataiba – egy olyan történés, amely kívül helyezkedik el a szokványos emberi tapasztalaton? (Gondoljunk a *fenséges* kategóriájának – s vele az „ábrázolhatatlan” ábrázolhatóságának, az „elbeszélhetetlen” elbeszélhetőségének – a katasztrófa-diskurzusban, így jelen számban is gyakran érintett problémájára.)

A 20–21. század katasztrófafilmjeinek és katasztrófairodalmának horizontján a tematikus szám tanulmányai annak erednek nyomába, hogy az ókori történelem különféle katasztrófái – különös tekintettel a járványokra és a földrengésekre – mit jelentettek az adott társadalom számára. Hogyan fogták fel, hogyan ábrázolták, hogyan élték vagy nem élték túl, hogyan jelezték vagy nem jelezték előre ezeket a katasztrófákat, s ezek hogyan lettek egyrészt történelmi változások mozgatórugói, másrészt ábrázolás és reflexió, illetve nem-ábrázolás és nem-reflexió tárgyai? S milyen következtetéseket vontak le belőlük, már ami az élet értelmét vagy értelmetlenségét, a sors kifürkészhetetlen vagy kifürkészhető akaratát, a történelem végtelenségét vagy éppen végét illeti?

Az ókori katasztrófák kutatói* minduntalan hangsúlyozzák azt az összefüggést, amely tematikus számunk tanulmányainak is szervező elvévé vált, miszerint „ember nem lakta tájon nem következhet be katasztrófa” (A. Berlejung). Hiába tör ki a vulkán, hiába remeg meg a föld, hiába ér a parthoz a szökőár: ha nincs ott ember, aki érzékeli, elszenvedi a következményeit, illetve értelmezi, akkor nemcsak nem tudunk róla, hanem a szó szoros értelmében nem is foghatjuk fel *katasztrófa*ként, amely csakis az ember számára lehet az, ami. Ennek megfelelően a jelen összeállításban olvasható tanulmányok a katasztrófákat – legyenek ezek természeti vagy ember által okozott (antropogén) katasztrófák, amelyek persze nem is válnak szét mindig ilyen élesen, gondoljunk pl. az éhínség eseteire – mint *társadalmi jelenségeket* tárgyalják, olyan váratlan „fordulatokként”, amelyek az emberi társadalmakat fenyegető veszélyeket, illetve kockázatokat valósítják meg oly módon, hogy eközben e társadalmak sebezhetőségét, illetve ellenálló képességét teszik próbára. A próbatétel elválaszthatatlan a katasztrófák társadalmi kezelésétől vagy éppen politikai felhasználásától, amely az értelmezés (pl. isteni büntetésként, előjelként stb.) kérdését is előtérbe állítja.

A tematikus szám előkészítése és szerkesztése során felbecsülhetetlen segítséget kaptunk az összeállításban tanulmánnyal is szereplő Dr. Laura Carrarától, aki a Tübingeni Egyetem SFB 923 „Bedrohte Ordnungen” projektje B01 „Erdbeben als Bedrohung sozialer Ordnungen. Bedrohungskommunikation in Literatur – Bedrohungskommunikation als Literatur (5. Jh. v. Chr. – 6. Jh. n. Chr.)” részprojektjének keretében 2011 és 2015 között a földrengések ábrázolásának, elbeszélésének és konceptualizálásának antik formáival foglalkozott. Köszönet érte, amint köszönet Grüll Tibornak is a lapszám ötlete iránt tanúsított lelkesedéséért és segítőkészségéért.

A szerkesztők

* Néhány friss könyvpublikáció az egyre intenzívebbé váló kutatásból: Berlejung, A. (szerk.) 2012. *Disaster and Relief Management – Katastrophen und ihre Bewältigung*. Tübingen (fenti idézet a 6. oldalon); Sonnabend, H. 2013. *Katastrophen in der Antike*. Darmstadt–Mainz; Toner, J. 2013. *Roman Disasters*. Cambridge; Carrara, L. – Borsch, J. (szerk.) 2016. *Erdbeben in der Antike. Deutungen – Folgen – Repräsentationen*. Tübingen (megjelenés előtt).